

การสร้างผลงานจิตรกรรมจากการค้นหาอัตลักษณ์อีสาน
Creative Painting from the Quest
to find I-san Identity

รณภพ เตชะวงศ์¹
Ronnaphob Techawong

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สายวิชาทัศนศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

การค้นหาประเด็นทางอัตลักษณ์อีสานนั้นมีมิติที่มากมาย ทั้งทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษา ค่านิยม จากความหลากหลายนี้เองจึงเป็นจุดเริ่มต้นในการค้นคว้าหาความหมายของคำว่า “อัตลักษณ์อีสาน” โดยอาศัยข้อมูลจากความรู้จากอัตลักษณ์ในด้านต่างๆ ทั้งที่อัตลักษณ์ที่จับต้องได้ (Tangible) และอัตลักษณ์ที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) จากการศึกษาค้นคว้าจึงพบว่าประเด็นแนวเรื่องที่ชัดเจนคือแนวคิดเรื่องสภาพอากาศที่เป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ อุณหภูมิสูงสุดตลอดทั้งปี ความร้อน ความแล้ง การแปรเปลี่ยนก่อให้เกิดสภาพ ร่องรอย พื้นผิวต่างๆ อันสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นจากความลำบากยากแค้น แปรเปลี่ยนเป็นวิถีแห่งการดำรงชีวิตที่ก่อให้เกิด ประเพณี วัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง จนก่อให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ที่มีคุณค่าดำเนินสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน จากประเด็นดังกล่าวได้นำมาสู่กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานทางทัศนศิลป์ เทคนิคจิตรกรรมสีน้ำมัน จำนวน 11 ชิ้น ด้วยการทดลองแนวคิดใน 5 กลุ่ม ได้แก่ วัฒนธรรมการแต่งกาย, อาชีพ, ชนชั้น, ประวัติศาสตร์ แผนที่จากการย้ายถิ่นฐานอาศัย

คำสำคัญ : อัตลักษณ์อีสาน, จิตรกรรม

Abstract

The quest to find I-san identity aspects includes various dimensions: social, political, economic, cultural, and educational. These values are the beginning point of the quest to find the meaning of “I-san Identity”. Based on information from the knowledge of the identities in the identity of the tangible and identity intangible. The results reveal that the obvious conceptual aspect is unique local weather: high temperature all year round, the heat, the drought,

transformation, traces, surfaces. All of these difficulties reflected the unique characteristics and transformed into the way of living that supports the deep relationship of the tradition and culture to the nature. These created the meaningful identity from then until now. From the above aspects, it has led to the creative process of 11 visual artworks using oil color technique by experimenting these five concepts, including the cultural costumes, occupations classes, history and mapping of migration.

Keyword : I-San Identity, Painting

คำนำ

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน ปรับเปลี่ยนได้ตามเหตุปัจจัยต่างๆ และบริบทที่แวดล้อมที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย อัตลักษณ์ของชาวอีสานนั้นก็เช่นกัน สภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ เป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม การออกแบบเครื่องใช้ไม้อ้อยในชีวิตประจำวันทั้งวัสดุการผลิตและวิธีการใช้ประโยชน์ มีความแตกต่างจากวัฒนธรรมในภูมิภาคอื่น ถึงแม้จะมีที่มาร่วมกันก็ตาม ประเพณีของท้องถิ่นอีสานมีอยู่หลายอย่างเกี่ยวข้องกับทุกมิติของช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย และแม้ว่าอารยธรรมในอีสานจะมีหลากหลาย แต่ด้วยลักษณะภูมิประเทศวิถีชีวิตของผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ จึงสามารถสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนขึ้นมาได้อย่างชัดเจนจนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและค้นหาอัตลักษณ์อีสานที่มีความชัดเจนในปัจจุบัน
2. เพื่อทดลองสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมจากแนวคิดที่ได้จากการศึกษา

อัตลักษณ์อีสาน

ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙

ขอบเขตของการวิจัย

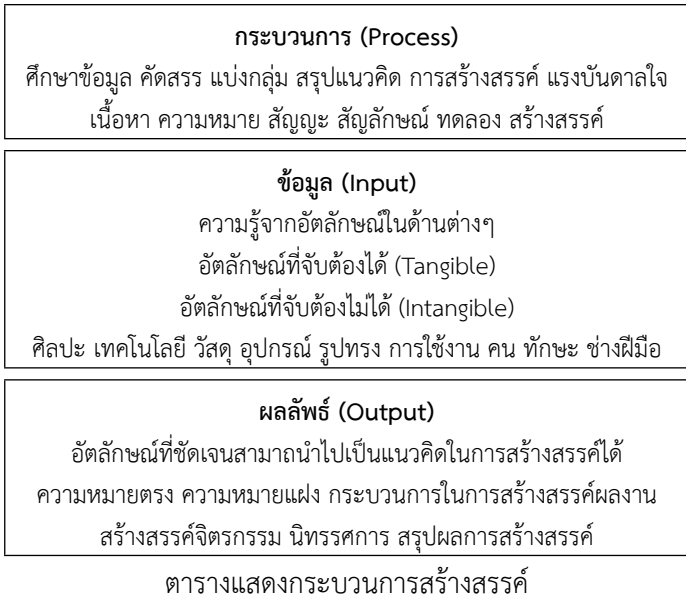
ขอบเขตแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม โดยนำอัตลักษณ์อีสาน จากประเภทของข้อมูล 3 ชนิด ได้แก่ การแต่งกาย อาชีพ วัตถุและวัสดุที่มีความชัดเจนด้านอัตลักษณ์มาใช้เป็นฐานในการกำหนดแนวคิดและใช้ในการทดลองการสร้างสรรค์

ทฤษฎี สมมติฐาน และ / หรือกรอบแนวความคิดของการวิจัย

วิธีการในการดำเนินงาน เป็นการทดลองสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมโดยนำเอาอัตลักษณ์อีสานที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า มาใช้ในการสร้างสรรค์ รวบรวมกระบวนการสร้างสรรค์อย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วย การค้นหาแนวคิด สรุปลงเป็นแนวคิด เทคนิค กลวิธี ลักษณะในการแสดงออก ขั้นตอนการทำงานการประเมินผลงานจากผู้ชม จากนั้นจึงสรุปเพื่อหาองค์ความรู้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างสรรค์ต่อไป

กระบวนการสร้างสรรค์

จากการศึกษาค้นหาประเด็นอัตลักษณ์อีสานนำไปสู่กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม ความเป็นท้องถิ่นนิยมในบริบทเชิงประวัติศาสตร์ที่ผันแปรตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปนำมาซึ่งคำถามว่าอัตลักษณ์และความเป็นอีสานดำรงอยู่จริงหรือไม่และอยู่ในสถานะอย่างไร กระบวนการสร้างสรรค์เริ่มด้วยการศึกษาค้นคว้าเนื้อหาความเป็นอีสานที่ปรากฏในวรรณกรรมรวมถึงสื่ออื่นๆ เช่น วรรณกรรมพื้นถิ่น บทกวี ความเรียง ประวัติศาสตร์ทั้งสมัยเก่าและสมัยใหม่ ภาพถ่ายทางประวัติศาสตร์ และภาพถ่ายปรากฏการณ์ในปัจจุบัน ผลงานจิตรกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละชิ้น เป็นผลมาจากแนวคิดหลายแนวคิดประกอบกัน พัฒนาเป็นภาพร่างที่สะท้อนความหมาย ทั้งทางตรงและทางอ้อมของอัตลักษณ์อีสาน นำไปสู่ขั้นตอนการสร้างสรรค์จิตรกรรม

วิธีการศึกษาค้นคว้า

สำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยมีขอบเขตทางด้านเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ คำว่าอัตลักษณ์และอีสาน จากการอ่านทบทวนพบว่ามีเนื้อหาที่คาบเกี่ยวกับเนื้อหา ของทั้งสองคำอย่างแยกไม่ออกคือเรื่องของวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ไทย ในอดีตจนถึงปัจจุบันและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สดุดท้ายรวมไปถึงประเด็นเรื่อง การเมือง ชนชั้นที่มีส่วนในการกำหนดเนื้อความ โดยสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ประเด็นที่พบ	จากข้อมูลในอดีต	จากข้อมูลในปัจจุบัน
วัฒนธรรม ประเพณี	สื่อสิ่งพิมพ์และภาพถ่าย	วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	สื่อสิ่งพิมพ์และภาพถ่าย	วิถีชีวิต อาชีพ
การเมือง การปกครอง	สื่อสิ่งพิมพ์และภาพถ่าย	วิถีชีวิต อาชีพ

การรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลภาพถ่ายที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์จากสื่อและสิ่งพิมพ์ต่างๆ โดยคัดเลือกในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาและบริบทที่สัมพันธ์กับแนวเรื่องเท่านั้น ซึ่งประกอบด้วยภาพถ่ายบุคคล ภาพถ่ายสถานที่ ภาพเหตุการณ์ ทั้งนี้จะไม่เรียงลำดับตามช่วงเวลา ความสำคัญของเหตุการณ์และบุคคล รวมถึง ข้อมูลที่มีความหมายเชิงมายาคติหรือวาทกรรมในสังคมที่ทำให้นึกถึงภาพของอัตลักษณ์ความเป็นอีสาน เช่น อาชีพบางประเภท, การแสดงผ่านการแต่งกาย, วิถีในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน อาชีพ เช่น แม่บ้าน คนสวน คนรับใช้การแต่งกายในชุดการแสดงที่แสดงถึงความเป็นอีสาน วัตถุที่แสดงถึงความเป็นฐานะทางชนชั้น เช่น เครื่องใช้พลาสติกราคาถูก เครื่องแต่งกายราคาถูกที่มีขายตามตลาดนัด สถานที่หรือบริบทที่แสดงความเป็นปัจจุบัน ข้อมูลที่มีความหมายตรง ภาษากายที่แสดงความหมายแฝงซึ่งมีความหมายในเชิงเปรียบเทียบ เช่น การนั่งกับพื้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

ประเภทของข้อมูล ที่มีความหมายตรงและความหมายแฝงปรากฏ	ความหมาย ชัดเจน	ความหมาย คลุมเครือไม่ชัดเจน
การแต่งกายในชุดการแสดงที่สื่อถึงอัตลักษณ์อีสาน	✓	
อาชีพต่างๆ เช่น แม่บ้าน กรรมกร คนรับใช้	✓	
วัตถุ วัสดุ ที่แสดงนัยยะความเป็นชนชั้น เช่น ของใช้พลาสติก	✓	
สถานที่ บริบท ที่แสดงความเป็นปัจจุบัน		✓
ข้อมูลในความหมายเชิงมายาคติ เช่น ภาพถ่ายในอดีตหรือภาพถ่ายทางประวัติศาสตร์ แผนที่ในอดีตและปัจจุบัน รูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ วรรกรรมที่มีเนื้อหาเชิงประวัติศาสตร์ สังคม การเมือง		✓ ✓ ✓ ✓

กระบวนการและขั้นตอนในการสร้างสรรค์ผลงาน

ภาพประกอบ 1 : ลักษณะการแต่งกายในชุดการแสดง
ที่สื่อถึงความเป็นอัตลักษณ์อีสาน
ที่มา : รณภพ เตชะวงศ์, 2558

ภาพประกอบ 2 : ตัวอย่างขั้นตอนการเขียนรูปจากคนจริงและจากภาพถ่าย
ที่มา : รณภพ เตชะวงศ์, 2558

ภาพประกอบ 3 : ตัวอย่างภาพถ่ายในอดีตและปัจจุบัน อาชีพ
การแต่งกายที่แสดงให้เห็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายทางสังคม
และภาพวัตถุที่แสดงความหมายเชิงมายาคติ
ที่มา : รณภพ เตชะวงศ์, 2558

ผลการสร้างสรรค์

ผลงานสร้างสรรค์จิตรกรรมในชุดนี้ประกอบด้วยผลงานจำนวน 10 ชิ้น 5 แนวคิดโดยสรุปตามวัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์ที่ตั้งไว้ 2 ข้อ คือ ค้นหาอัตลักษณ์อีสานที่มีความชัดเจนในปัจจุบัน และเพื่อทดลองสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมจากแนวคิดที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าอัตลักษณ์อีสาน ในการดำเนินการสร้างสรรค์ พบว่าการทบทวนวรรณกรรมอย่างละเอียดรอบด้าน มีผลต่อการรับรู้และเข้าใจในเรื่องของประวัติศาสตร์ที่เคยคิดว่าเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งภายหลังเมื่อได้ทบทวนจากวรรณกรรม หลากๆ เล่มจากผู้เขียนหลายคน หลายสำนัก ทำให้เข้าใจภาพรวมของกระบวนการสร้างประวัติศาสตร์ในฐานะอันเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างอัตลักษณ์ของชาติด้วย กระบวนการสร้างอัตลักษณ์นั้นมีวิธีการประดิษฐ์สร้างจากบุคคลกลุ่มหนึ่งให้ปรากฏขึ้นมาในสังคมและดำรงไว้ ซึ่งอัตลักษณ์นั้นได้ สิ่งสำคัญที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังนั้นอาจนำมาซึ่งเกิดการวิกฤติของอัตลักษณ์ในท้องถิ่นได้ จึงพบว่าภายหลังไม่นานมีการตื่นตัวขึ้นในเรื่องของการค้นหาและดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของตนเองอันเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน พื้นถิ่น จังหวัด ภูมิภาค รวมไปถึงระดับประเทศ จึงสามารถสรุปได้ว่าอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้ ตามบริบทต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตาม

สภาพสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม นั้นหมายถึงว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นล้วนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นทั้งสิ้น การจะกำหนดว่าอัตลักษณ์นี้เป็นเฉพาะของกลุ่มๆ นี้ อาจทำได้เฉพาะบางกรณี เช่น การสร้างแบรนด์สินค้าเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การกำหนดเพื่อผลทางการเมือง การกำหนดเพื่อผลทางตัวเลขของเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งมีได้หมายความว่าอัตลักษณ์ที่แท้จริงของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จะขึ้นอยู่กับค่านิยมของใครคนใดคนหนึ่ง อาจไม่มีอยู่จริงและสามารถเคลื่อนที่แปรเปลี่ยนได้ตามบริบทที่เปลี่ยนไปซึ่งสอดคล้องกับเนื้อหาในหนังสือของพัฒนา กิติอาษา (2557)

ในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมในชุดนี้เกิดจากแนวความคิดที่มาจาก การทบทวนวรรณกรรมซึ่งได้ข้อมูลที่มีประเด็นต่อการศึกษาค้นหาอัตลักษณ์อีสาน จึงได้กำหนดแนวทางในการสร้างสรรค์โดยมุ่งเน้นประเด็นการค้นหาอัตลักษณ์ที่ แสดงความเป็นอีสานผ่านการสังเกตสิ่งต่างๆรอบตัว โดยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ ที่นำเอาตารางการเปรียบเทียบมาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อหาสิ่งที่สามารถบอกเล่า ความหมายแทนความเป็นอัตลักษณ์อีสานได้ จากการสร้างสรรค์ ในขั้นตอน รวบรวมข้อมูลพบว่า ประเภทของข้อมูลที่มีความเป็นอัตลักษณ์ชัดเจนได้แก่ การแต่ง กายในชุดการแสดงทางวัฒนธรรม, อาชีพบางอาชีพ, วัตถุหรือวัสดุที่สามารถแสดง ความเป็นชนชั้น เช่นพลาสติกราคาถูก เครื่องแต่งกายราคาถูกที่มีขายตามตลาดนัด ส่วนข้อมูลที่มีความหมายไม่ชัดเจนหรือมีความหมายที่คลุมเครือซึ่งอาจจะใช่หรือไม่ใช่ก็ได้ต้องขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมอื่นๆด้วย เช่น สถานที่หรือบริบทที่แสดง ความ เป็นปัจจุบัน, ภาพถ่ายทางประวัติศาสตร์, แผนที่อดีตและปัจจุบัน, รูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ, ข้อมูลจากวรรณกรรมเชิงประวัติศาสตร์ สังคม การเมือง ผลงานสร้างสรรค์ ในชุดนี้สรุปเป็นตารางภาพให้เห็นกระบวนการสร้างสรรค์โดยเป็นการตัวอย่างการ แยกความหมายทั้งตรงและแฝงจากข้อมูลที่ได้ศึกษา เพื่อใช้กำหนดแนวความคิดใน การสร้างสรรค์

ตารางแสดงการวิเคราะห์ความหมายตรงและความหมายแฝง

วัตถุสิ่งของและอื่นๆ	ความหมายตรง	ความหมายแฝง
การแต่งกายแบบประเพณีพื้นถิ่น	อัตลักษณ์ท้องถิ่น	อนุรักษ์นิยมแบบชั่วคราว ฉาบฉวย วัฒนธรรมประดิษฐ์
การยืนบนที่สูง	มุมมองจากที่สูง เสียง ไม่นั่นคง	ความเป็นชนชั้นที่สูงขึ้น
มุมมองจากที่สูง	การมองแบบดูถูกเหยียดหยามในเรื่องชนชั้น	อำนาจที่มากกว่า
การนั่งกับพื้น	ความติดดิน อยู่ง่ายกินง่าย วิถีชาวบ้าน	ชนชั้นล่าง
เครื่องใช้พลาสติกสีฉูดฉาด	บอบบาง ไม่แข็งแรง	ระบบเชิงอุตสาหกรรม เน้นปริมาณมากกว่าคุณภาพ กระบวนการผลิตซ้ำ
เก้าอี้พลาสติก	ความไม่แข็งแรง คงทน	ชนชั้นล่าง สามัญ ดาดดิน
กรอบรูปสำเร็จลายหลุยส์	กรอบรูปสำเร็จลายหลุยส์ ความงาม มีคุณค่า มีความสำคัญ	ชนชั้นล่าง สามัญ ดาดดินฉาบฉวย
อาชีพ	ใช้แรงงาน คนงาน รายได้น้อย ฐานะไม่ มั่นคงอาชีพหลักของคนพื้นถิ่น	ชนชั้นล่าง ไม่มีการศึกษา
แผนที่ ถนนทางหลวง	การเคลื่อนที่ การเดินทาง การย้ายถิ่น	ระบบภูมิศาสตร์สากล
ใบหน้าบุคคล การหลับตา	การครุ่นคิด คำนึงถึงอดีต ปัจจุบันอนาคต	การมองไม่เห็น การไม่รับรู้
ภาพถ่ายทางประวัติศาสตร์	บันทึก ความทรงจำ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ การอ้างอิง	อำนาจทางสังคม การเมือง การสร้างเรื่อง แต่งเรื่อง
อุปกรณ์ทำความสะอาด	ชำระล้างความสกปรกสิ่งที่ไม่ต้องการ	อาชีพชั้นต่ำ
เครื่องหมาย CAUTION	การเตือน ระมัดระวัง ความเป็นสากล	ความไม่ปลอดภัย
การใช้ที่แปร่งที่หยาบ	ลดทอนความสำคัญและรายละเอียด ส่วนเกิน	ไร้การปรุงแต่งความดิบ หยาบ
การปล่อยพื้นหลังให้ว่าง	การลดทอนมิติอื่นๆในความเป็นปัจจุบัน	ไม่มีความสัมพันธ์กับสิ่งใด

ภาพประกอบ 4 : ผลงานชิ้นที่ 1 และ 2 ชื่อผลงาน Map of life หมายเลข 1 และหมายเลข 2 เทคนิค สีน้ำมันบนผ้าใบ ขนาด ชิ้นละ 60 x 80 ซม.

แนวความคิด

การตั้งคำถามต่อตัวเองว่าเราเป็นใคร อย่างไร ในสภาวะที่หลับตา นิ่งเงียบ ทบทวนตัวเองในชีวิตที่ผ่านมา แสดงภาพบุคคลลักษณะหน้าตรง หลับตา ในระหว่งนั้นผู้สร้างสรรค์ให้ผู้เป็นแบบคิดถึงบ้านที่เคยเกิด และ ผู้สร้างสรรค์ดำเนินการเขียนภาพไปพร้อมกัน เมื่อเขียนภาพใบหน้าเสร็จจล่ง ผู้สร้างสรรค์ได้สอบถามถึงถิ่นที่อยู่ บ้านเกิดเดิม และได้นำภาพแผนที่ทางดาวเทียมมาประกอบใช้โดยการเขียนด้วยเส้นสีแดงให้ปรากฏอยู่บนภาพใบหน้า ที่เขียนเสร็จแล้ว โดยแสดงความหมายถึงการเดินทาง การย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย การตระหนักรู้ว่าเราเป็นใคร มาจาก ไหน อย่างไร และที่สำคัญที่สุดคือ การตั้งคำถามกับตัวเองว่าแล้วเราเป็นใคร การวิเคราะห์ผลงาน

ผลงานในชุด Map of life ประกอบด้วยผลงาน 2 ชุด 6 ชิ้น ลักษณะผลงานมีสองลักษณะ คือลักษณะ แรกการเขียนภาพจากบุคคลจริง Map of life หมายเลข 1 ผลงานมีความหมายและสัดส่วนที่ไม่ถูกต้องนัก เนื่องจากใช้เวลาไม่มากในการเขียนภาพจึงทำให้เทคนิคในการเขียนภาพไม่ค่อยจะสมบูรณ์และตรงกับที่ต้องการ แต่ผลดีคือการได้สัมผัสกับสภาวะจริงของแบบที่ครุ่นคิดถึงคำถามที่ผู้สร้างสรรค์ได้ถามไว้ตั้งแต่ตอนเริ่มเขียนภาพ คือในระหว่างที่หลับตาให้ค่านิ่งถึงบ้านเกิดตลอดเวลา ถือเป็นประสบการณ์ในการเขียนภาพบุคคลที่น่าสนใจและ สามารถนำไปสู่การสร้างสรรคในเนื้อหาใหม่ๆได้ ในอีกลักษณะหนึ่งคือการเขียนภาพบุคคลจากภาพถ่าย Map of life หมายเลข 2 ผลงานมีลักษณะที่ ตรงตามที่ต้องการ เนื่องจากมีเวลาตกแต่งจนสมบูรณ์ ในขั้นตอนการถ่ายภาพ นั้นผู้สร้างสรรค์ได้ถามคำถามเดิมเรื่องบ้านเกิดไว้ในระหว่างบันทึกภาพด้วยเช่นกัน ลักษณะการเขียนภาพด้วยสี โทนมืดดำ ทำให้เกิดอารมณ์ที่นิ่งและเงียบสงบ โดยเน้นจุดเด่นด้วยเส้นสีแดง ในการเขียนเส้นถนนทางหลวงที่เป็นภูมิลำเนาเกิด บนแผนที่บนใบหน้า การหลับตาแสดงนัยยะถึงการครุ่นคิดค่านิ่งถึงอดีตซึ่งมีความสอดคล้องกับการใช้โทนมืดดำที่แสดงถึงเรื่องราวต่างๆที่เคยเกิดขึ้นในอดีต เช่น ภาพถ่ายด้วยฟิล์มขาวดำในอดีต ในผลงาน Map of life หมายเลข 2 บุคคลในภาพประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ซึ่งคือครอบครัวของผู้สร้างสรรค์เองที่ได้ย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่ เมืองขอนแก่นในปี พ.ศ. 2545 รวม 12 ปี ซึ่งได้มีคำถามว่าแล้วครอบครัวเราจะเรียกว่าครอบครัวคนอีสานหรือไม่อย่างไร โดยเฉพาะลูกซึ่งเกิดที่นี่ ความเป็นอีสานในตัวตนในวิถีในชีวิตจะดำรงอยู่ ณ ส่วนใด สิ่งนี้คือคำถามสำคัญที่อยากถามคนดูผลงานชุดนี้ด้วยว่า แล้วความเป็นอีสานนั้นดำรงอยู่ ณ ที่ใด ในตัวตนของคุณ

ภาพประกอบ 5 : ผลงานชิ้นที่ 3 และ 4 ชื่อผลงานการผลิตซ้ำทางประวัติศาสตร์
เทคนิค สีนํ้ามันบนผ้าใบ ขนาด 150 x 300 ซม., 40 x 60 ซม.,
40 x 50 ซม., 40 x 60 ซม. แนวความคิด

ความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ในบริบทพื้นที่อีสานในอดีต เหตุการณ์เรื่องราวต่างๆ ที่ถูกบันทึกไว้ใน หนังสือทางประวัติศาสตร์หลายๆ เล่ม แสดงถึงสภาวะการณ์ของความจริง การบิดเบือน การผลิตซ้ำใน ประวัติศาสตร์เชิงวาทกรรม การวิเคราะห์ผลงาน ผลงานในชุดภาพบุคคลในภาพถ่ายทางประวัติศาสตร์ เขียนขึ้นจากภาพถ่ายจำนวน 4 ภาพที่ปรากฏอยู่ในหนังสือทางประวัติศาสตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับบริบทความเป็นอีสาน อันมีเนื้อหาแตกต่างกันออกไปตามแต่ผู้เขียนสนใจและมีความคิดในลักษณะใด ภาพถ่ายต้นฉบับเป็นภาพขาวดำอันพร่ามัวไม่อาจระบุผู้ถ่ายภาพ สถานที่ หรือแม้แต่พื้นที่ที่บันทึกภาพได้ชัดเจนนัก ความไม่ชัดเจนในข้อมูลพื้นฐานเป็นที่มาของแนวคิดที่ว่า ความไม่ชัดเจน ในเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ก็ว่าจะไม่ได้แตกต่างกันมากนัก ขึ้นอยู่กับจินตนาการของผู้อ่านและผู้ดูภาพที่ถูกผลิต ซ้ำขึ้นมาอีกครั้ง ราวกับย่ำบางสิ่งบางอย่างในเรื่องที่เคยจริงกลับไม่จริงและเมื่อมันมืออยู่จริงแต่กลับอธิบายในหลักฐานทางข้อมูลจริงได้อย่างจำกัด เราจะเรียกสภาวะการณ์เช่นนี้ของประวัติศาสตร์ว่าอย่างไร

ภาพประกอบ 6 : ผลงานชิ้นที่ 5

ชื่อผลงาน อดีตที่เลือนราง

เทคนิค สีน้ำมันบนผ้าใบ

ขนาด 150 x 150 ซม.

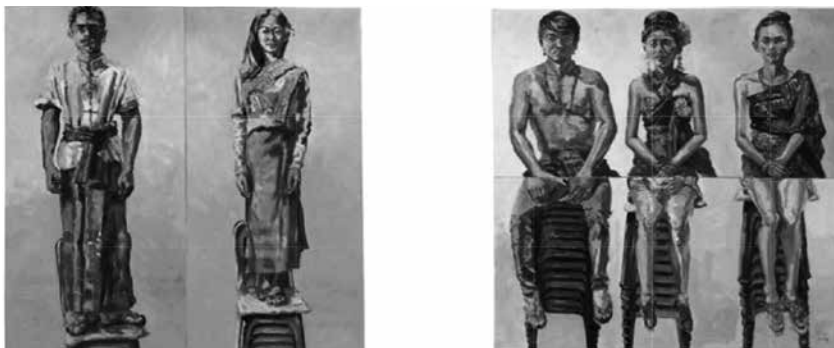
แนวความคิด

ความชำรุดบนหลักฐานภาพถ่าย สีเสื่อมสภาพ ภาพบางส่วนถูกทำลาย ความจริงสูญหายไปตามหลักฐาน วัตถุ ประวัติศาสตร์ของบุคคลถูกลืมเลือนด้วยกาลเวลา ความจริงบางอย่างที่ถูกค้นพบ นำมาซึ่งคำถามถึงความ เป็นตัวตนของข้าพเจ้า

การวิเคราะห์ผลงาน

จิตรกรรมชิ้นนี้ถูกเขียนขึ้นมาด้วยความบังเอิญที่ผู้สร้างสรรค์ได้ไปค้นเจอภาพเก่าของมารดา ซึ่งพบว่าต้นตระกูลเป็นคน อำเภอมหาสารคาม จังหวัดอุบลราชธานีและได้ย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่จังหวัดเชียงรายจนถึงปัจจุบันซึ่ง ได้เปลี่ยนชื่ออำเภอมาเป็นจังหวัดพะเยาและตัวผู้สร้างสรรค์เองก็ได้เกิด ณ ที่จังหวัดนี้ จนอายุครบ 13 ปี จึงย้ายมา อยู่ที่กรุงเทพมหานครและได้ย้ายมาอยู่ที่ขอนแก่นจนถึงปัจจุบันรวม 12 ปี วัตถุประสงค์ส่วนบุคคลที่มีความสำคัญเฉพาะกลุ่ม และมีความสำคัญต่อการรับรู้อดีตของตัวตนของบุคคลหนึ่ง การชำรุดของข้อมูลถูกถ่ายทอดผ่าน

ผลงานจิตรกรรมที่เขียนไม่เสร็จ ทั้งร่องรอยอันว่างเปล่าทั้งไว้บนผืนผ้าใบ ราวกับว่ามันไม่มีวันถูกเขียนให้เสร็จ หรืออาจรอใครบางคนมาเติมแต่งให้เสร็จสมบูรณ์ สื่อความหมายแฝงถึงภาพความไม่สมบูรณ์ของภาพชีวิต ความคลุมเครือของความเป็นตัวตนในอดีต

ภาพประกอบ 7 : ผลงานชิ้นที่ 6 และ 7 ชื่อผลงาน ชนชั้นบนแก้วพลาสติก
เทคนิค สีน้ำมันบนผ้าใบ ขนาดชิ้นละ 160 x 180 ซม.

แนวความคิด

การพยายามปรับสภาพของอัตลักษณ์เพื่อสร้างตัวตนใหม่ขึ้นมาให้อยู่ในสถานะชนชั้นที่สูงขึ้นในบริบท ปัจจุบัน แสดงภาพความขัดแย้งระหว่างอัตลักษณ์ทั้งสองแบบ การเปลี่ยนผ่านช่วงเวลาในภาวะชีวิตปกติและภาวะชีวิตที่ไม่ปกติ

การวิเคราะห์ผลงาน

ภาพจิตรกรรมผู้ชายผู้หญิงแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองตามประเพณีอนุรักษ์นิยมเพื่อใช้ในการแสดง ไม่ปรากฏให้เห็นในสังคมในสภาวะการณปกติแล้วในปัจจุบัน วัฒนธรรมการแต่งกายกลายเป็นวัฒนธรรมประดิษฐ์ มีขึ้นเพื่อตอบสนองในเชิงรูปแบบพาณิชย์หรือในเชิงกิจกรรมพิเศษมากกว่าการถูกนำไปใช้งานปกติตามหน้าที่ใช้สอยเดิมของสิ่งๆ นั้น ลักษณะการยืนอยู่ บนแก้วพลาสติกสี่ชั้นไล่ซ้อนกันขึ้นไปหลายชั้น ก่อให้เกิดภาวะสับสนเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงทางกายภาพ ความคลอนแคลน

แสดงนัยยะ ถึงสถานะความต่างทางวัฒนธรรม ความเปลี่ยนแปลงอันมีผลต่อภาวะความไม่มั่นคงของอัตลักษณ์

ภาพประกอบ 8 : ผลงานชิ้นที่ 8

ชื่อผลงาน ปรับสภาพ

เทคนิค สีน้ำมันบนผ้าใบ

ขนาดชิ้นละ 60 x 80 ซม.

แนวความคิด

การพยายามปรับสภาพของอัตลักษณ์เพื่อสร้างสถานะตัวตนแบบใหม่ขึ้นมา โดยเลียนแบบกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของชั้นสูง

การวิเคราะห์ผลงาน

ลักษณะวิธีการในการขีดขูด การให้คุณค่า การเก็บรักษา ปรากฏการณ์แบบนี้ อาจไม่ค่อยพบเห็นได้บ่อยนักกับฐานะชนชั้นปกติและชนชั้นล่าง การเลียนแบบด้วยนำเอาวิธีการสร้างคุณค่าของชนชั้นนำมาปรับใช้ ล้อเล่นกับชนชั้นปกติ นั่น ดูแล้วเหมือนเป็นการยั่วล้อ ตลกขบขัน ด้วยการลอกเลียนวิธีการสร้างภาพจิตรกรรม การนั่งเป็นแบบ การจัดแสง ลักษณะเทคนิคทางจิตรกรรม การนำภาพมาใส่กรอบทอง ซึ่งกรอบหลุยส์ราคาสูงที่หาซื้อได้ทั่วไป ซึ่งความหมายในภาพรวมสะท้อนถึงคุณค่าปลอมๆ ในการสร้างคุณค่าให้กับความเป็นอัตลักษณ์ปลอมๆ

ภาพประกอบ 9 :

ผลงานชิ้นที่ 9

ชื่อผลงาน มือเที่ยง

เทคนิค สีน้ำมันบนผ้าใบ

ขนาด 160 x 180 ซม.

แนวความคิด

วิถีชีวิตที่เรียบง่าย ความอยู่ง่าย กินง่ายแปรเปลี่ยนเป็นวิถี วัฒนธรรมของ คนอีสาน

การวิเคราะห์ผลงาน

วัฒนธรรมการกินการอยู่ของคนอีสานเป็นภาพสะท้อนความเรียบง่ายในการ ดำรงชีวิตและการแสดงถึงการ ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี การนั่ง ล้อมวงทานข้าวบนพื้นดิน การทำอาหารด้วยวิธีการที่ง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน เครื่อง ปรุงรสน้อยชนิด ซึ่งก็เพียงพอแล้วสำหรับอาหารเพื่อประทังชีวิตยามเที่ยง ด้วยฝีมือของ ผู้ชาย ล้วน ซึ่งมีความแตกต่างกับขั้นตอนการทำอาหารในภาคอื่นๆ ที่ต้องมีการตระ เตรียมเครื่องปรุง อุปกรณ์หลากหลายชนิด ด้วยสภาพอากาศที่ร้อน คนอีสานไม่ สามารถทำอาหารไว้รอได้ อุณหภูมิที่สูงอาจทำให้อาหารบูดเสียได้ จึงนิยมหาวัตถุดิบ

ที่สด ใหม่ ตามพื้นที่ที่ทำได้ เช่นยอดผัก มะละกอ มะม่วง หอยขม เป็นต้น และการพกระดืบข้าวเหนียวติดตัวตลอดเวลา ไม่จำเป็นต้องหาซื้อจากที่ไหน เป็นวัฒนธรรมติดตัวมาแต่อดีต จนถึงปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ยังไม่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ภาพเหล่านี้หากไม่เข้าใจและมองด้วยสายตาความเป็นอื่นอาจตีความได้ง่ายว่าคนอีสานไม่มีวัฒนธรรมที่ดีในการกิน อดยากและแร้นแค้น

ภาพประกอบ 10 : ผลงานชิ้นที่ 10

ชื่อผลงาน ทำความสะอาด

เทคนิค สีน้ำมันบนผ้าใบ

ขนาด 160 x 180 ซม.

แนวความคิด

แสดงถึงอาชีพส่วนหนึ่งของคนอีสาน

การวิเคราะห์ผลงาน

ภาพผู้หญิงวัยกลางคนแต่งกายสวมเสื้อโปโลของหน่วยงานราชการกับอุปกรณ์ทำความสะอาดที่ทันสมัย ซึ่งการทำมาหากินเกี่ยวข้องกับพื้นอาคารเป็นหลัก สะท้อนนัยยะของทัศนคติของคนอีสานในรุ่นก่อนรวมถึงตกทอดมาสู่รุ่นปัจจุบันด้วยความต้องการงานทำที่เกี่ยวข้องกับระบบราชการของลูกหลานชาวอีสานที่มีค่านิยมเกี่ยวกับอาชีพทางราชการถึงแม้ไม่ได้ทำงานเป็นข้าราชการก็ขอให้ได้ทำงานที่

เกี่ยวข้องกับหน่วยงานราชการ อาชีพแม่บ้านนั้นนิยมทำเป็นอาชีพเสริมและหลักของ
ผู้หญิงวัยกลางคนที่มีการศึกษาไม่สูงนัก อาจเป็นภาพสะท้อนอันหนึ่งถึงให้เห็นถึง
ทัศนคติหรือค่านิยมต่ออาชีพของคนอีสานส่วนหนึ่ง

ภาพประกอบ 11 : ผลงานชิ้นที่ 11 เก้าอี้พลาสติกสีน้ำเงิน 1 และ 2
เทคนิค สีน้ำมันบนผ้าใบ
ขนาด 60 x 80 ซม. และ 80 x 200 ซม.

แนวความคิด

การแสดงความหมายทางชนชั้นผ่านความหมายแฝงของเก้าอี้พลาสติก
สีน้ำเงินที่พบเห็นโดยทั่วไป

การวิเคราะห์ผลงาน

เก้าอี้นั่งติดพื้นผลิตด้วยพลาสติกราคาถูกลูกหาซื้อได้ง่ายทั่วไปตามซูเปอร์
มาร์เก็ตหรือตลาดนัดในหมู่บ้าน ถูกพัฒนาการผลิตในเชิงอุตสาหกรรมเป็นของใช้
ประจำบ้านที่ราคาถูก ซ้ำรูปได้ง่าย เพื่อทดแทนเก้าอี้ดั้งเดิมที่ทำด้วยไม้ โดยยังคง
ลักษณะหน้าที่การใช้สอยการใช้งานคงเดิม คือการนั่งติดอยู่กับพื้นเตี้ยๆ ไม่นิยมนั่ง
บนเก้าอี้สูงๆ จากพื้นมากนัก ซึ่งแสดงถึงความเป็นชาวบ้านความเป็นพื้นถิ่น ที่นิยม
ทำกิจกรรมต่างๆ กับพื้น เช่น การนั่งซักผ้า นั่งคุยกัน นั่งทำกิจกรรมอื่น ๆ อันอาจ
สะท้อนความหมายแฝงสิ่งของที่ราคาถูกไม่มีคุณค่ามากนัก ความเป็นคนที่อยู่ติดดิน
ติดพื้น อันเป็นลักษณะเฉพาะของคนพื้นถิ่นหรือชนชั้นล่าง ความเป็นพลาสติกและ
บอบบางอาจสะท้อนถึงความเป็นยุคสมัย ความเป็นชนชั้นที่ไม่มั่นคงแข็งแรง สี

พลาสติกฉูดฉาดทำให้รู้สึกถึงความด้อยค่าในเรื่องรสนิยม และเป็นสินค้าที่ผลิตซ้ำในเชิงอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก ยิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่มีคุณค่า ความไม่มีลักษณะพิเศษ และหากพบเจอเก้าอี้พลาสติกอยู่ในที่ที่มีเก้าอี้หรือโซฟาสำหรับบุคคลอีกระดับ ก็ยิ่งแสดงให้เห็นความมีคุณค่าหรือ แสดงความสำคัญของบุคคลที่นั่งบนเก้าอี้ตัวนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี เป็นคำถามว่า เรานั่งเก้าอี้แบบใด และใครเป็นผู้ใช้เก้าอี้พลาสติกสีฉูดฉาดแบบนี้

ภาพประกอบ 12 : การจัดทำทางและตำแหน่งของนางแบบ

ตัวอย่างภาพการวิเคราะห์ความหมายแฝงในกระบวนการสร้างสรรค์

ภาพประกอบ 13 : กระบวนการเขียนภาพจิตรกรรมภาพเหมือนจากแบบจริง

กรอบรูปสำเร็จรูปหลายหลยส์ ราคาถูก

ภาพวาดบุคคลแต่งกายตามแบบประเพณี
ท้องถิ่นในเชิงอนุรักษ์นิยม

ภาพประกอบ 14 : การแสดงความหมายเชิงสัญลักษณ์ผ่านวัสดุสำเร็จรูป และภาพจิตรกรรม

สรุปผลการสร้างสรรค์

ในการศึกษาค้นหาประเด็นอัตลักษณ์อีสานเพื่อนำมาสู่กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม สรุปได้ดังนี้ กระบวนการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามเพื่อนำไปสู่การค้นหาลักษณะอีสานในปัจจุบัน พบว่า อัตลักษณ์ปรากฏอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่างที่จับต้องได้และได้ จากการวิเคราะห์เบื้องต้นข้อมูลพบว่า ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการสร้างความหมายเพื่อสื่อสารแนวความคิด โดยผ่านหลักการทางสัญลักษณ์และมายาคติ ข้อมูลปรากฏทั้งคลุมเครือและชัดเจน ซึ่งนำไปสู่ข้อสรุปของการค้นหาลักษณะอีสานได้ว่า อัตลักษณ์นั้นสามารถสร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ประกอบด้วยสาเหตุและปัจจัยหลายประการ ทั้งทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษา ค่านิยม แนวคิดในการสร้างสรรค์สามารถแยกออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ วัฒนธรรมการแต่งกาย, อาชีพ, ชนชั้น, ประวัติศาสตร์ แผนที่จากการย้ายถิ่นฐานอาศัย ประกอบด้วยผลงานจิตรกรรม 11 ชิ้น ซึ่งสามารถสะท้อนถึงผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

เอกสารอ้างอิง

พัฒนา กิติอาษา. (2557). *สู่วิถีอีสานใหม่*. กรุงเทพฯ : วิชาษา.

ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙